

Tutkimushankkeiden sopimusperiaatteet

**Unifin
suositukset**

Hyväksytty
Unifin hallituksen
kokouksessa
16.6.2021

1. Taustaa

Suomen yliopistojen rehtorien neuvosto UNIFI ry hyväksyi 8.5.2007 ensimmäiset yhteiset suositukset yliopistojen tutkimushankkeissa noudatettavista sopimusperiaatteista. Sopimusperiaatteet päivitettiin 15.2.2015. Tällöin huomioitiin ensimmäisen kerran muun muassa avoimuuden vaatimukset. Unifi päivittää sopimusperiaatteet uudestaan vuonna 2021 (käsillä oleva dokumentti). Periaatteissa huomioidaan uusina asioina henkilötietojen suoja ja käsittely sekä pakote- ja vientirajoitukset.

Uudet suositukset koskevat kaikenlaisia yliopistojen tutkimushankkeita ja ne sopivat soveltuvin osin myös kehittämishankkeissa noudatettaviksi.

Nämä suositukset julkittuovat yliopistojen toiminnan kannalta keskeiset tutkimushankkeiden sopimusperiaatteet. Tarkoituksena on yksinkertaistaa ja tehdä helposti ymmärrettäväksi yliopistojen kanssa tehtävän yhteistyön periaatteet ja käytännöt. Selkeiden periaatteiden avulla voidaan yhtenäistää käytäntöjä, ennakoida paremmin tulevaa toimintaa, vähentää hallinnon kuluja ja tuoda läpinäkyvyyttä yliopistoyhteistyöhön. Kukin yliopisto kuitenkin itse päättää toimintatavoistaan ja sopimusperiaatteistaan.

Kaikessa tutkimushankkeiden sopimustoiminnassaan yliopistojen on huomioitava myös julkista sektoria velvoittava lainsäädäntö, kuten yliopistolaki sekä valtiontuki- ja kilpailulainsäädäntö, jotka asettavat rajat tutkimusyhteistyölle ja siihen liittyvälle sopimusvapaudelle. Lähtökohtana tutkimushankkeisiin liittyvässä sopimustoiminnassa on kunkin hankkeen tavoitteita tukevien käytäntöjen selkeä ylöskirjaaminen.

Keskeisimmät sopimusperiaatteet yliopistojen tutkimushankkeissa ovat seuraavat:

2. Oikeus julkaista tutkimustuloksia

Yliopistojen tutkimustoiminnan tehtävä on tuottaa uutta tietoa ja tieteellisiä tuloksia yhteiskunnan käyttöön. Tämän tehtävän täyttämiseksi tieteellisten tulosten olisi oltava lähtökohtaisesti julkaistavissa. Tieteellisiä tuloksia julkaistaessa on kuitenkin huolehdittava, ettei julkaiseminen estä patentointia tai paljasta luottamuksellista tietoa.

Jotta julkaisutoiminta ja yhteistyökumppaneiden luottamuksellisen tiedon hallinta voidaan käytännössä toteuttaa yliopistoissa, tulisi pyrkiä identifioimaan yhteistyökumppaneilta vastaanotettavat luottamukselliset tiedot yksiselitteisesti ja määritellä niiden salassapitoaika tarkoituksenmukaisesti. Pyrkimyksenä on, että tieteellisesti merkittävät tulokset voitaisiin julkaista viimeistään niiden kohtuullisessa ajassa tapahtuvasta suojaamisesta johtuvan viiveen jälkeen.

Käytännön toiminnan kannalta on myös tärkeää, että sopimuksissa sovitaan selkeät julkaisujen tarkastusmenettelyt ja julkaisujen tarkastamiselle kohtuulliset tarkastusajat sekä perusteet tutkimustulosten julkaisemisen mahdolliselle lykkäämiselle.

Erityisen tärkeää on huolehtia näistä asioista opinnäytetöiden kohdalla, jotka ovat aina julkisia.

3. Oikeudet tutkimushankkeiden tuloksiin ja jatkotutkimusoikeus

Tutkimushankkeiden tulosten ja tutkimusaineistojen omistus- ja käyttöoikeuksista sovittaessa on aina otettava huomioon soveltuva lainsäädäntö sekä tutkimuksen luonne ja rahoitus. Jotta yliopisto voisi jatkaa saman aiheen tutkimusta myös tutkimushankkeen päätyttyä, olisi tutkimushankkeiden tulosten ja tutkimusaineistojen oltava yliopiston käytössä jatkotutkimusta ja opetusta varten.

4. Kohtuulliset vastuut tutkimustoiminnasta mahdollisesti aiheutuvista vahingoista

Tutkimustoiminta on luonteeltaan sellaista, että erityyppisten vahinkojen aiheutuminen yliopistolle tai sen kumppaneille on mahdollista. Tästä syystä on tärkeää sopia selkeästi tutkimustoimintaan liittyvistä vastuunjaosta.

Yliopistojen riskienhallinnan säilyttämiseksi kohtuullisella tasolla tulisi kaikkia tutkimusyhteistyöstä yliopistolle mahdollisesti aiheutuvia vahinkoja koskea kohtuullinen tapauskohtaisesti harkittava euromääräinen vastuunrajoitus. Vastuunrajoituksen puitteissakin tulisi pääsääntöisesti korvattaviksi sopia vain suoria vahinkoja, ei sen sijaan epäsuoria tai välillisiä vahinkoja tai aiheutetun vahingon suuruudesta riippumattomia sopimussakkoja.

Tutkimustyön luonteen vuoksi yliopistojen on useimmiten mahdotonta antaa takuuta tutkimustulosten toimivuudesta tai ottaa vastuuta kolmansien immateriaalioikeuksien loukkauksista.

Joidenkin sopimus- ja sopimusehtotyyppien osalta voidaan perustellusta syystä poiketa edellä kuvatuista vastuunrajoituksista, jos siitä ei aiheudu yliopistolle kohtuuttomia riskejä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tarkkaan määritellyt salassapitovelvoitteet, julkisen rahoittajaviranomaisen kanssa solmittavat sopimukset ja tutkimusinfraan käyttöön liittyvät sopimukset. Näissä tapauksissa yliopiston olisi hyvä pyrkiä hallitsemaan sopimukseen liittyvää riskiä muilla keinoilla, esimerkiksi tarkoilla määrittelyillä ja rajauksilla sekä huolellisella riskienhallintamekanismilla.

5. Henkilötietojen suoja

Henkilötietojen käsittely kuuluu monilla tutkimusaloilla keskeisesti tutkimuksen tekemiseen. Sen vuoksi tutkimuksen tekemisessä ja siitä sopimisessa on huomioitava henkilötietojen suoja koskeva lainsäädäntö ja muut määräykset, muun muassa GDPR, tietosuojalaki, toisiolaki, julkisuuslaki, laki lääketieteellisestä tutkimuksesta, biopankkilaki, sekä mahdollinen genomilaki. Näistä aiheutuvat keskeiset periaatteet ovat: tietosuoja-asetuksen mukaisten roolien määrittely, käsittelyperusteen määrittely, suostumuksen asema sekä siirrot ETA-alueen ulkopuolelle. Tietosuojadokumentaatioissa ja sopimuksissa on erityisesti otettava huomioon tapauskohtaiseen henkilötietojen käsittelyyn liittyvät rekisteröityjen oikeudet ja käsittelytoimien riskien arviointi, joka sisältää tietojen minimoinnin ja teknisten suoja-toimenpiteiden ohella käsittelytoimien laillisuuden varmistamisen henkilötietojen luovutuksissa ja siirroissa. Myös mahdollisten arkaluonteisten tietojen käsittelyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota.

6. Vientirajoitteet ja pakotteet

Vientirajoitteet ja pakotteet ovat lakiin perustuvia velvoitteita, joiden vastuista sopimussuhteessa osapuolten edellytetään sopivan myös sopimusehdoin yhä enenevässä määrin. Yliopiston on sopimuksia tehdessään syytä tunnistaa paitsi oma mahdollinen roolinsa viejänä, myös ne riskit, joita vientirajoitteisiin ja pakotteisiin sopimussuhteessa sisältyy. Yliopistojen on myös hyvä harkita oman asemansa turvaamista tarkoituksenmukaisin sopimuslausekkein sen varalta, että sopimuskumppani muuttuu sopimuskauden aikana vientirajoitteiden ja pakotteiden kohteeksi, eikä pystykään täyttämään velvoitteitaan sopimusehtojen mukaisesti. Yhtä tärkeää olisi varautua siihen, että yliopisto itse pitää vientivalvontasäännöksiin liittyviä riskejä itselleen liian suurina sopimusehtojen täyttämisen kannalta.